

GÉRE CZ IMRE OSB

Lelki harc az egységkeresés jegyében A XVII. bosei nemzetközi ökumenikus találkozási ról

Az észak-olaszországi Bose 2009. szeptember 9–12. között tizenhetedik alkalommal adott otthont az ortodox lelkiiség nemzetközi ökumenikus konferenciájának. Ahogy Walter Kasper üzenetében megfogalmazta, ez a zsinat után alapított szerzetesközösség az egyre teljesebb keresztény egység keresésének példája, a konferencia pedig gyümölcsöző alkalom arra, hogy a különböző egyházakhoz és hagyományokhoz kötődő személyek találkozzanak egymással. Idén huszonhét nemzet képviselőjében 250 résztvevő érkezett Bosebe, Magyarországot magyarországi karmeliták és pannonhalmi bencések képviselték. Az egybegyűlteket írásban üdvözölte többek között I. Bartholomeiosz ökumenikus pátriárka, I. Kirill moszkvai pátriárka, II. Karekin örmény katolikosz, IV. Ignatiosz antiochiai pátriárka, Daniel romániai pátriárka, Rowan Williams anglikán érsek, Tarcisio Bertone, Leonardo Sandri, Walter Kasper és Roger Etchegaray, mások pedig személyesen köszöntötték az előadókat és a hallgatóságot. Korábban a konferencia elsősorban az ortodox hagyomány lelki mestereivel (Szent Szergej, Szent Szerafim, Athoszi Szilvánosz, Lépcsős Szent János, Új Teológus Simeon, Damaszkuszi Szent János) és az orosz ortodox egyházi hagyománnyal foglalkozott, az utóbbi években viszont az előadások a lelki élet egy-egy eleme köré csoportosulnak. 2007-ben Krisztus színeváltozását, tavaly a lelki atyaságot, idén a lelki harc kérdését járták körül a különböző hagyományokban és megközelítésekkel élő előadók.

A jól felépített előadássorozat biblikus és krisztológiai alapvetéssel kezdődött, ezt követően a lelki harcról tanító fontosabb keleti szerzők (Lépcsős Szent János, Ninivei Izsák, Hitvalló Maximosz) gondolatvilágába nyerhettünk betekintést. A konferencia második, gyakorlatiasabb felében a felkért előadók arra keresték a választ, hogy a jelenkor miképpen tudja kamatoztatni ezt a spirituális örökséget, hol van a helye a lelki harcnak a szerzetesi és a papi képzés keretében, és mit mond a modern pszichológia a túlzott askézis veszélyeiről. A konferencia

záróbeszédei ökumenikus perspektívába helyezték a lelki harc tematikáját, hiszen a lelki javak cseréje által az egységkeresés nehézségeivel, illetve közös problémáinkkal egymás társaként, ugyanabban a világban kell megküzdenünk. A továbbiakban a konferencia során elhangzottakból szeretnék pár gondolatébresztő meglátást kiemelni – a teljesség igénye nélkül, a hangsúlyok elhelyezésének szükségszerű szubjektivitásával.

* * *

Amikor a Szentírás lelki harcról beszél, elsősorban egy belső, láthatatlan küzdelemre buzdít. A más teremtmények vagy személyek elleni viaskodás helyett arra szólít fel, hogy keresésünket önmagunkra korlátozzuk. Enzo Bianchi, a bousei szerzetesközösség perjele előadásában a lelki harc biblikus nyelvezetéből két kulcsszót emelt ki. Az egyik a szív. Az emberi szív nem csak az érzelmeknek ad helyet, a Szentírás itt lokalizálja az intelligenciát, az akaratot, a bátorságot, az élet teljességét. Isten szíveket és veséket vizsgál, szavait Izajás és a jézusi példabeszéd szerint is az ember szívébe veti el, ugyanakkor az evangélium szerint a tisztátalanság sem kívülről való, hanem az ember szívében születik. A szív ezért megtérésre hívatott. Az agresszió ugyanis bennünk lakik, és ennek az elemi agressziónak a gyökerét a Biblia a halálfélelemben találja meg. Ez uralja az embert, és ez veti szolgaságba. Ha az élet véges, a halandó ember legalább a világot és a többi embert szeretné uralma alá hajtani. Isten akaratának beteljesítése helyett a véges ember megtagadja a közösséget Istennel és a teremtményekkel, egoista önszeretetet, *filauthia* vagy *egolatria* jellemzi, vagyis mindaz, amit Pál a „test” fogalmába sűrít. A halálfelelem a Teremtés könyvében és a szinoptikus evangéliumok kezdetén is a kísértés képébe öltözik. Ha a teremtettségünkből fakadó határainkat nem vagyunk képesek elfogadni, az frusztrációhoz, a régi Ádám bukásához vezet. Jézus azért lehet a kísértésben is Új Ádám, mert magára vette szolgaságunkat, az Atya iránti radikális engedelmessége által nyitott utat az Istennel való közösségre.

A biblikus grammatika másik fontos kifejezése, hogy a lelki harcban fegyvereket magunkra öltve kell részt vennünk (2Tim 2,3–4; Ef 6,10–17). A küzdelem helye az emberi szív, a viadal ugyanakkor nem az ember és a kísértések, hanem Isten és Sátán között folyik. A keresztény életfeladat abban áll, hogy minden akadályt elhárítva teret engedjünk a kegyelem működésének. A hit és a feltámadás bizonyossága védhetnek meg a halálfelelem szorongásától. A keresztény ember az újszövetségi iratok tükrében nem önmagát váltja meg, hiszen aki meg akarja menteni az életét, az elveszíti. A keresztény emberben az a

Lelki harc az egységkeresés jegyében

Krisztus lakik, az a Krisztus harcol, aki egyedül képes győzni a rossz fölött. Ő a szikla, az erős vár, akihez a zsoltáros menekül.

Az önmagába zárkozó régi ember készleteseivel szemben az új ember arra törekszik, hogy ugyanaz az érzés töltse be, ami Krisztus Jézusban volt (Fil 2,5). Filaret minszki metropolita arra hívta fel a figyelmet, hogy Pál teológiájában Jézus istensége elszakíthatatlan az engedelmességtől és attól a végletekig fokozott alázatosságtól, amely az evangéliumokban az Olajfák hegyén éri el tetőpontját. Ezeknek az alapvető értékeknek tehát nem morális, hanem ontológiai megalapozottsága van. Az emberi természet így talál utat az Atyához, és istenül meg Jézus Krisztusban. A Bárány misztériumáról olvasunk, aki megtörhető, de meg nem osztható, étellé lesz, de el nem fogyasztható. Az Eucharisztia ezért – amely során ontológiai kapcsolat létesül Krisztus és testének egybegyűlt tagjai között – életforma. Az aszkézist is ennek fényében kell értékelnünk: annak célja nem lehet más, mint hogy böjttel, okos megkülönböztetéssel, önmagunkat Istennek átadva, a könnyeket is vállalva utat készítsen a megistenült emberség, az új ember növekedése számára. A metropolita korunk sajátos aszketikus feladatának látja, hogy elkerüljük a külsőségeket, és hogy a világból bennünket bombázó ingeráradat közepette is megőrizzük önállóságunkat.

Az ortodox egyházak hagyományával, jelentős lelki íróival foglalkozó előadások során a hallgatóság betekintést nyerhetett abba, hogy a keleti kereszténység a történelem folyamán milyen válaszokat kínált a saját korára jellemző spirituális kihívásokra, miközben a lelki harc újabb formáit fejlesztette ki; azt az eszköztárat, amely a XXI. század keresztényeinek öröksége. Andrew Louth szerint Hitvalló Maximosz írásaiban minden aszketikus gyakorlat célja, hogy helyreállítsa az ember természetes állapotát, amely az Isten szeretetéből forrászó élet. Az aszkézis célja, hogy a valódi természetünkhöz tartozó, ezért a teremtés óta az emberi lélekbe rejtett erényeket kibontakoztatva vágyainkat Istenre irányítsuk. Ez az aszketikus harc tehát nem „természetes”, de szükséges folyamat, amely során újra megtanulunk szeretni. Az önkiüresítés, az emberi vágyak traszfigurációja enged teret annak, hogy Isten erőszá működjön bennünk. A magyar olvasó előtt sem ismeretlen André Louf, Mont-des-Cats trappista közösségének emeritus apátja Ninivei Izsákról beszélt. A hegyek közé visszavonult szír püspök kifejezetten remetékhez címzett írásaiban a magányos és imádságos élet küzdelmeihez ad segítséget tanítványainak, hogy a kísértések során megtapasztalva saját szegénységüket és emberi gyengeségüket felismerjék Isten irgalmasságát és eljussanak a szív tisztaságára. A Sínai-hegyi Szent Katalin monostor szerzetese, Justin Hicks rámutatott, hogy Lépcsős Szent János műveiben a könnyeknek igen fontos szerepe van. Az ember, aki arra hivatott, hogy visszata-

láljon az ártatlanság állapotához, a könnyek adományában részesülhet. A könnyeket János Isten vigasztalásának hűs szellőjeként írja le, ami a keresztséghez hasonlóan lemossa a bűnöket. Izrael átkelése a Vörös-tengeren annak előképe, hogy nekünk is a bűnbánat, vagyis a keresztség és a könnyek fürdőjén keresztül kell megszabadulnunk tévelygéseink egyiptomi szolgaságából. Az orosz tradíció – amiről a Szentpétervárról érkezett gatcsinai Amvroszij szólt – nagy hangsúlyt helyez a lelki atyaság intézményére, hiszen a lelki harc során nagy szükségünk van egy tapasztalt útítársra, mesterre. A spirituális kísérés igényéből született és újult meg később a sztarec-mozgalom. Nem csak a mai kor problémája, hogy nehéz a lélek békéjére rátalálni, és hogy olyan gondolatok uralnak bennünket, amelyekkel nem is akarunk foglalkozni. A Jézus-ima az a sokak által ajánlott módszer, amely segít, hogy a keresztény ember visszataláljon lelki békéjéhez és Jézushoz.

A konferencia első felében a hozzászólások világítottak rá arra, hogy a lelki harc egyéni és belső valósága nem szakítható el annak társadalmi-kulturális, külső aspektusaitól. A soron következő előadók a közelmúlt és a mai kor problémáiról beszéltek. Nem feledkezhetünk meg ugyanis a XX. század és a jelenkor egyházüldözéseiről – ennek beszédes példája az orvosból lett szent püspök, szimferopoli Lukács élete és egyházszerző tevékenysége a szovjet egyházpolitika árnyékában –, és azokról a kulturális kihívásokról sem, amelyekre a szekularizált társadalmi viszonyok között az egyháznak és a keresztényeknek hiteles választ kell találniuk.

Ezek a kihívások részben az egyéni életvitelt érintik. A böjt a fogyasztói társadalomban elveszíti vallásos jellegét, a fitness és a fogyókúra eszközévé degradálódik. A keresztény hagyomány szerint ugyanakkor a táplálkozás és a böjt egyben önkifejezés. Szembesít bennünket azzal a kérdéssel, hogy mi az, ami valóban fontos, és mit érdemes szeretnünk? Az étel önmagában nem rossz, hiszen ha csak a teremtésre, a pusztai vándorlás mannájára, vagy Jézus életére gondolunk, be kell látnunk, hogy Isten mindig finom ételekről és italokról gondoskodik az emberek számára. A mértékletesség ugyanakkor megóv attól, hogy az étkezést Isten-pótlékként, a nehézségekből való menekülésként használjuk, sőt, képessé tesz a csendre, a figyelmességre, a bizalomra és a szövetségre Istennel és az emberekkel, továbbá növeli érzékenységünket mások testi-lelki éhségének felismerésére. John Chryssavgis (Bath, USA) szerint a mindennapok feladata nem abban áll, hogy „ne együnk”, hanem hogy „együnk egy kicsit kevesebbet”. A modern valláspszichológia az aszkézist fenyegető szélsőséges veszélyektől óvhat meg bennünket. Vassilis Saroglou (Louvain-la-Neuve) kapta a konferenciát szervező tudományos bizottságtól azt a feladatot, hogy bemutassa a he-

Lelki harc az egységkeresés jegyében

lyes önértékelés pszichológiai kockázatait. Az alázat, a szerénység és az altruizmus szinte minden vallásos etikában alapvető értékek. A vallásos emberek ezeket az értékeket – de az olyan nem-vallásos értékeket is, mint például az intelligencia – inkább saját csoportjuk tagjainak és önmaguknak szokták tulajdonítani. Éppen ezért ezek a viselkedésmódok a pozitív önértékelés – szélsőséges esetben azonban a gőg – táplálójává válnak. A keresztény ember ellentmondásos elvárásokkal szembesül: egyszerre kell tökéletességre és alázatosságra törekednie. Egészségtelen fejlődésre vezet, ha alázatossága valójában rejtett nárcizmust takar, de az is, ha önmagát megvetve instabillá, végső soron fizikailag is beteggé válik. A keresztény célkitűzés inkább a mérsékelt önstigmatizáció: vagyis a helyes önismertet, saját képességeink reális értékelése és az önreflexió gyakorlása.

A kihívások másik csoportja a keresztény identitást és az Egyház önértelmezését érinti. Jegari Porfirije (püspök, Kovilj monostorának elöljárója) Szerbiát változóban lévő társadalomként mutatta be, ahol a szocializmus bukását követően törékeny családokat, magányos fiatalokat találunk. A '90-es éveket spirituális vákuum, lelki éhség, a monostorba látogatók tömege jellemezte, amire a szerb egyház részben könyvkiadással, a spirituális hagyomány megjelentetésével válaszolt. A megtért neofitákat ugyanakkor a fundamentalizmus, a nemzeti egyházat pedig a zelóta nacionalizmus veszélye fenyegeti. Grigorije bolgár metropolita, egykori szemináriumi elöljáró (Veliko Tärnovo) a gőg kérdését járta körül. A metropolita szerint a klerikusokat veszélyeztető legnagyobb csábítás a hatalomvágy. Minden keresztényt érintő probléma viszont, hogy hajlamosak vagyunk lenézni a „bűnös hitetleneket”, sőt, Isten iránti szeretetünkre hivatkozva keresztény testvéreinktől is eltávolodunk. Szakadásokhoz vezet, ha úgy gondolunk az Egyházra, mint a tökéletesek gyülekezetére, holott az Egyház tagjai megváltást kereső bűnösök. Az elmúlt 20 év szabadságában az Egyház belső gondjaival való szembenézés helyett sokan külső ellenségeket keresnek, hogy problémáikat azokra kivetítsék.

A konferencia záró előadásai az Egyház egységének szolgálatába állított harcról szóltak. Ennek perspektíváját vázolta fel nagy érzékenységgel a „nyugati katolikusként” bemutatkozó párizsi professzor Hervé Legrand, George libanoni ortodox metropolita és Kallistos Oxfordból érkezett metropolita. Az egységkeresés ugyanakkor sokkal inkább „a gyakorlatban”, a közös imádság és a közös étkezések keretei között zajlott. Ennek szép gesztusa volt a konferencia záró vesperása, amit bizánci rítus szerint, a szövegeket görög, szláv és arab nyelven mondván és énekelve végzett a konferencián résztvevők sokszínű gyülekezeté.

A konferencia egyes előadásainak szövege az alábbi linkről letölthető: <http://www.monasterodibose.it/index.php/content/blogcategory/252/527/lang/en/> (utolsó megtekintés: 2009. november 16.)